Публічная бібліятэка як цэнтр сацыяльна-псіхалагічнай падтрымкі карыстальнікаў

Людміла Кірухіна

з вопыту работы

Аднoй з прыкметных перамен у жыцці публічных бібліятэк стала ўзмацненне ў іх рабоце сацыяльнай функцыі. Пры арыентацыі на даволі шырокі кантынгент карыстальнікаў і на іх пераважна агульнакультурныя і агульнаадукацыйныя інтарэсы, яны сталі ўдзяляць больш увагі пытанням паўсядзённага жыцця людзей. Выклікана гэта, з аднаго боку, развіццём бібліятэкі як сацыяльнага інстытута, а з другога — патрабаваннямі грамадства, ці, дакладней, той палітычнай, эканамічнай і сацыяльнай сітуацыяй, якая склалася на рубяжы тысячагоддзяў.

Сацыяльная тэматыка сёння закранула многія напрамкі бібліятэчнай дзейнасці. Павялічылася яе доля ў інфармацыйнай рабоце. Многія бібліятэкі сталі інфармацыйнымі цэнтрамі па дадзенай праблематыцы. У іх пачалі стварацца спецыялізаваныя фактаграфічныя базы і банкі даных сацыяльнай накіраванасці, якія ўтрымліваюць звесткі аб сацыяльна-псіхалагічных службах, медыцынскіх установах, наяўнасці рабочых месцаў на прадпрыемствах і ўстановах, раскладзе прыгараднага і маршрутаў гарадскога транспарту і інш.

Пад уплывам інтарэсаў чытачоў фарміруюцца базы даных аб розных аздараўленчых методыках і лекавых раслінах. У сельскай мясцовасці нават з'явіліся своеасаблівыя бібліятэкі-аптэкі, якія не толькі збіраюць падобную інфармацыю, але і вядуць нарыхтоўку некаторых лекавых траў з дапамогай аматараў. Сапраўдным цэнтрам здаровага ладу жыцця і нетрадыцыйнай медыцыны стала Турынская сельская бібліятэка Пухавіцкага раёна.

Узмацненне ўвагі да здароўя людзей як адной з важнейшых каштоўнасцей жыцця адчуваецца ва ўсіх ЦБС. Так пры Бялыніцкай ЦРБ створаны інфармацыйна-асветніцкі цэнтр "Тайны здароўя". Жодзінская гарадская ЦБС сумесна з санітарна-эпідэміялагічнай станцыяй штомесячна праводзіць "Адзіныя дні здароўя".

Пры некаторых бібліятэках пачалі працаваць школы здароўя, арганізаваныя з дапамогай псіхолагаў і медыцынскіх работнікаў. У ходзе заняткаў слухачы авалодваюць неабходнымі ведамі, якія пашыраюць іх светапогляд, дапамагаюць абудзіць унутраныя рэзервы арганізма, навучыцца ўпраўляць сваім здароўем і жыццём. Пад дэвізам "Дапамажы сабе сам" працуе клуб "Надзея" пры Хоцімскай раённай бібітэцы. У яго праграме — урокі здароўя, часы цікавых паведамленняў, практычныя заняткі, тэматычныя вечары, сустрэчы з народнымі лекарамі і інш. Выкарыстоўваецца ў рабоце клуба і музыкатэрапія. У пакоі, дзе праводзяцца заняткі, арганізаваны інфармацыйны стэнд "Захотите быть здоровыми" і кніжная выстаўка "Кнігатэрапія". Лячэнню кнігай было прысвечана адно з пасяджэнняў клуба "Надзея", а таксама цыкл гутарак па мясцоваму радыё.

Трэба адзначыць, што бібліятэрапеўтычная работа займае ўсё большае месца ў дзейнасці ЦБС, а ў некаторых нават стала адным з асноўных напрамкаў. Да іх ліку можна аднесці Чэрыкаўскую ЦБС, дзе распрацавана і рэалізуецца мэтавая праграма "Бібліятэрапія", разлічаная на 2 гады. Сярод карыстальнікаў бібліятэк выяўлены і размеркаваны па групах людзі, якім неабходна псіхалагічная падтрымка і кожнай з іх адрасуецца пэўны комплекс самых разнастайных мерапрыемстваў.

Улічваючы рэаліі нашага няпростага жыцця, бібліятэкі актывізавалі работу з сацыяльна неабароненымі групамі насельніцтва. У цэнтры павышанай увагі апынуліся інваліды, дзеці-сіроты, пажылыя людзі, беспрацоўныя і інш. Нельга сказаць, што работа з імі не праводзілася раней. Гэта якраз адзін з важнейшых традыцыйных напрамкаў у дзейнасці публічных бібліятэк, але сёння ён набыў новы сэнс і ўзбагаціўся новымі формамі і метадамі.

Адным з праяўленняў гэтага стала работа з сацыяльна неабароненымі групамі насельніцтва па мэтавых комплексных праграмах, разлічаных на працяглы час. Вылучаюцца сярод іх абласная праграмы "Міласэрнасць" у Мінскай вобласці, "Мы разам. Мы патрэбны адзін аднаму" ў Мінскай гарадской ЦБС, "Дабрыня" ў Светлагорскай і Ашмянскай раённых ЦБС, "Вера. Надзея. Любоў" у Слуцкай гарадской ЦБС. На падставе Рэспубліканскай прэзідэнцкай праграмы "Дзеці Беларусі" пабудавана абласная бібліятэчная праграма пад такой жа назвай у Гомельскай вобласці. Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі распрацавана дабрачынная праграма "Жыццё патрабуе міласэрнасці", накіраваная на аказанне дапамогі бібліятэкам рэспублікі ў арганізацыі работы па духоўнаму выхаванню асобы дзіцяці і яе сацыялізацыі, якая ўжо пачала рэалізоўвацца ў розных рэгіёнах краіны.

Каб прыцягнуць увагу да праблем малазабяспечаных слаёў насельніцтва ў многіх гарадах і раёнах арганізоўваюцца конкурсы. "Спяшайцеся рабіць дабро" — пад такой назвай яны прайшлі ў Светлагорскай і Асіповіцкай раённых і Лідскай гарадской ЦБС. Гэта дало падставы Асіповіцкай ЦБ стварыць лабараторыю па рабоце з пажылымі людзьмі на базе Вязеўскай сельскай бібліятэкі. Праводзяцца ў ЦБС таксама акцыі і рэйды дабрачыннасці, месячнікі і тыдні міласэрнасці, урокі дабрыні і інш.

Дзякуючы гэтаму работа з сацыяльна неабароненымі групамі выйшла далёка за межы бібліятэк. Менавіта так можна расцаніць дастаўку кніг на дом тым, хто не можа наведваць бібліятэку сам, людзям, якія знаходзяцца на стацыянарным лячэнні ў бальніцах, у дамы-інтэрнаты і дзіцячыя дамы. Днямі добрых паслуг называюць у некаторых ЦБС наведванні інвалідаў і састарэлых жыхароў. Пры гэтым ім не толькі дастаўляюцца кнігі, але і аказваюцца розныя сацыяльныя паслугі. Часта да гэтай работы далучаюцца падлеткі, што садзейнічае выхаванню ў іх пачуцця міласэрнасці, дабрыні, спачування. Для гэтых мэт пачалі нават стварацца спецыяльныя службы пры бібліятэках. На базе Слуцкай ЦГБ працуе цэнтр сацыяльнай дапамогі інвалідам "Інвасэрвіс". У філіяле № 11 г.Гомеля адкрыта школа міласэрнасці, слухачы якой набываюць разам з іншымі і медыцынскія веды, каб затым пры дастаўцы кніг інвалідам і састарэлым людзям аказаць ім і медыцынскую дапамогу. Абслугоўваннем гэтых катэгорый насельніцтва займаюцца члены гурткоў "Юныя валанцёры", якія працуюць у Задубенскай і Восаўскай сельскіх бібліятэках Мядзельскай ЦБС.

Практыкуюць бібліятэкі розныя выязныя масавыя мерапрыемствы. Гэта хатнія сустрэчы "Вы не адзінокія" ў Лоеўскай ЦБС, рэйд дабрачыннасці ў форме вячорак у Шумілінскай ЦБС, вечар паэзіі мясцовага паэта-інваліда У.Шпандарука на яго кватэры, праведзены Светлагорскай ЦГБ і інш.

Для людзей з абмежаванымі магчымасцямі бібліятэкі ўсё часцей становяцца цэнтрамі зносін і правядзення

вольнага часу, што садзейнічае іх узаемадзеянню з грамадствам і сацыяльнай рэалібітацыі. Асабліва гэта адчуваюць дзеці-інваліды, якіх запрашаюць на бібліятэчныя мерапрыемствы, далучаюць да розных відаў творчай дзейнасці. Так, у рамках праграмы "Дабрыня" Светлагорскай РЦБС прайшлі конкурсы малюнкаў "Залатая кісточка" і "Акно радасці". Раённы конкурс творчасці дзяцей з абмежаванымі магчымасцямі адбыўся ў Лельчыцкай ЦБС. У Асіповіцкай дзіцячай бібліятэцы, якая працуе пад дэвізам "Высокае слова — міласэрнасць", работа з дзецьмі-інвалідамі вядзецца па праграме "Дапамога бліжняму". У ходзе яе рэалізацыі арганізаваны пастаянна дзеючы рух "Дзеці Гіпакрата", у рамках якога праводзяцца дні міласэрнасці, дні дабрыні, дні спачування і інш. Пры ўдзеле дзіцячай бібліятэкі на базе школы № 3 створаны дабрачынны цэнтр "Ім патрэбен наш клопат", члены якога дапамагаюць у арганізацыі і правядзенні мерапрыемстваў для дзяцей-інвалідаў. Для іх распрацавана таксама развіваючая праграма, заснаваная на прынцыпах гульні і творчасці дзяцей. Для бацькоў дзяцей-інвалідаў створаны клуб "Чулае сэрца", у праграме работы якога не толькі разнастайныя мерапрыемствы, але і сустрэчы з псіхолагамі, урачамі, сацыяльнымі работнікамі.

Далучылася Асіповіцкая ЦБС да рэалізацыі праекта Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі "Жыццё патрабуе міласэрнасці". На яе базе пачаў працаваць цэнтр дзіцячага і сямейнага навучання "Нескучная книга", створаны школа-семінар для бацькоў, клуб выхаднога дня "Бібліняня".

Для дзіцячых бібліятэк г.Мінска стала ўжо традыцыяй праводзіць мерапрыемствы ў Рэспубліканскім дзіцячым анкалагічным дыспансеры ў Бараўлянах (ЦГДБ), у дзіцячым аддзяленні навукова-даследчага інстытута уралогіі (бібліятэка № 6), спецшколах і інш.

Не пакідаюць бібліятэкі без увагі і дзяцей-сірот. Наладжаны сувязі з дзіцячымі дамамі і школамі-інтэрнатамі, выхаванцы якіх — частыя ўдзельнікі бібліятэчных мерапрыемстваў. Некаторыя бібліятэкі выступаюць ініцыятарамі збору сродкаў для дзяцей-сірот, з дапамогай сваіх чытачоў рыхтуюць падарункі да святаў, дзён нараджэння.

Мэтанакіравана працуе з дзецьмі з праблемных сем'яў дзіцячае аддзяленне Рэчыцкай ЦБС. Тут распрацавана спецыяльная творчая праграма, накіраваная на вывучэнне псіхалагічнага стану чытачоў-дзяцей і іх бацькоў з мэтай карэкцыі выяўленых адхіленняў ад нормы паводзін. Праводзіць работу на належным узроўні дазваляе наяўнасць у штаце бібліятэкі псіхолага.

Не меншае значэнне мае ўдзел у бібліятэчных мерапрыемствах і для дарослых людзей з абмежаванымі магчымасцямі. Унікальнае асяроддзе для іх зносін стварыла бібліятэка № 16 г.Мінска, размешчаная ў будынку гарадскога дома ветэранаў № 1. Для насельнікаў дома бібліятэка стала сапраўднай аптэкай для душы, куды прыходзяць не толькі за кнігамі і часопісамі, але і каб падзяліцца сваімі навінамі і праблемамі, звярнуцца за дапамогай, сустрэцца з псіхолагамі, медыцынскімі і сацыяльнымі работнікамі, прадстаўнікамі духавенства, народнымі лекарамі. Сустрэча за кубачкам гарбаты "Мы побач з Вамі", калядныя сустрэчы "Сагрэем душу цёплым словам", прэзентацыя кнігі паэта, члена літаратурнага аб'яднання інвалідаў М.Сотнікава "Белый сад", літаратурна-музычная кампазіцыя "Нам гады не бяда" — вось далёка не поўны пералік мерапрыемстваў, арганізаваных бібліятэкай для ветэранаў і інвалідаў. Асаблівае ўражанне пакінула выстаўка рукадзелля "Свой дом упрыгожу я сама", у якой прынялі ўдзел і жыхары мікрараёна.

Своеасаблівай формай сацыяльна-псіхалагічнай падтрымкі сталі разнастайныя аматарскія аб'яднанні для людзей пенсійнага ўзросту. Тэматыка мерапрыемстваў што праводзяцца ў іх рамках, такая ж разнастайная, як і дыяпазон інтарэсаў пажылых людзей. Удзел у іх дазваляе сумяшчаць адпачынак з набыццём чыста практычных ведаў па пытаннях вядзення хатняй гаспадаркі, рукадзелля, садаводства і агародніцтва. Абавязковымі з'яўляюцца сустрэчы з сацыяльнымі і медыцынскімі работнікамі, псіхолагамі, юрыстамі.

Часта аб'ектам павышанай увагі бібліятэк, іх сацыяльна-псіхалагічнай падтрымкі становяцца падлеткі. Менавіта з гэтай мэтай створаны клуб "Выратавальны круг" пры Нясвіжскай ЦРБ і цэнтр "САМ" (сацыяльнай адаптацыі моладзі) у Слуцкай ЦГБ. Салігорская ЦРБ работу з гэтай групай вядзе па мэтавай праграме "Падлетак", у рамках якой распрацаваны інфармацыйна-асветніцкі маніторынг "У зоне асаблівай увагі" і створана школа "Падлетак: надзеі і трывогі", галоўная мэта якой — дапамога ў пераадоленні цяжкасцей падлеткавага ўзросту і арыентацыя на здаровы лад жыцця. Надзвычай вялікае месца ў рабоце з гэтай катэгорыяй чытачоў займалі мерапрыемствы, накіраваныя на прафілактыку такіх негатыўных з'яў, як наркаманія, п'янства, СНІД.

Адчуваецца ўзмацненне сацыяльна-псіхалагічных аспектаў у рабоце бібліятэк з сем'ямі. Так у Слуцкай гарадской ЦБС у рамках праграмы "Вытокі" створаны цэнтр псіхалагічнай дапамогі сям'і. Такую ж накіраванасць мае клуб "Сямейная акадэмія". Адно з яго мерапрыемстваў — вечар сямейнай тэрапіі "Вытокі вялікага канфлікту". З мэтай стварэння атмасферы ўзаемапаразумення ў сям'і тут распрацаваны двухгадовы лекторый.

Кансультацыйны цэнтр у дапамогу маладым сем'ям арганізаваны ў Лельчыцкай ЦРБ. У бібліятэцы № 2 г.Мінска пачала стварацца камп'ютэрная праграма "Сацыяльна-псіхалагічная адаптацыя сям'і". Паспяхова працуюць у філіяле № 4 г.Барысава псіхалагічны практыкум "Пазнай сябе" і "Бацькоўскі універсітэт". На базе адной з сярэдніх школ дзейнічае цэнтр педагагічнай рэабілітацыі.

Узяты на ўлік у бібліятэках шматдзетныя і няпоўныя сем'і, апекуны дзяцей і сірот, сем'і загінуўшых у Аўганістане. Усім ім адрасаваліся тыя ці іншыя мерапрыемствы ў адпаведнасці з іх інтарэсамі і патрэбамі.

Не пакідаюць бібліятэкі без увагі і жанчын. Менавіта яны часцей за ўсё з'яўляюцца членамі клубаў і аматарскіх аб'яднанняў, якія не толькі дапамагаюць цікава і карысна правесці вольны час, але і садзейнічаюць іх сацыяльнай рэабілітацыі. Даволі шырокае кола пытанняў інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання жанчын і іх сем'яў прадугледжана ў праграме "Свет жанчыны: публічныя бібліятэкі г.Мінска чытачам-жанчынам". Тут і разнастайныя мерапрыемствы, адрасаваныя розным узроставым катэгорыям, і дабрачынная работа з малазабяспечанымі і шматдзетнымі сем'ямі, пенсіянерамі, жанчынамі-інвалідамі і інш.

Прыведзеныя факты з жыцця публічных бібліятэк з'яўляюцца пераканаўчым сведчаннем таго, што для многіх катэгорый насельніцтва апошнія сталі даволі значнымі цэнтрамі сацыяльна-псіхалагічнай падтрымкі. І здзяйсняецца яна як з дапамогай усяго комплексу ўнутраных бібліятэчных сродкаў, так і шляхам далучэння да гэтай работы спецыялістаў з іншых галін, носьбітаў гэтай дапамогі. Але асобую ролю ўсё ж адыгрываюць кніга і своеасаблівае асяроддзе самой бібліятэкі, якая ў нашых складаных жыццёвых умовах для многіх грамадзян стала сапраўднай бібліятэрапеўтычнай службай.

Summary

The activity of public libraries of Belarus as centers of social and psychological encouragement is generalized in this article.